

International Journal of Sanskrit Research

अनन्ता

ISSN: 2394-7519

IJSR 2018; 4(5): 01-02

© 2018 IJSR

www.anantaajournal.com

Received: 01-07-2018

Accepted: 02-08-2018

डॉ० शिवकुमार मिश्र

संस्कृत विभाग,
कुँवरसिंहमहाविद्यालय,
लहेरियासराय, दरभंगा, बिहार,
भारत

महाकविमाघस्य पदान्वर्थीकरणवैशिष्ट्यम्

डॉ० शिवकुमार मिश्र

प्रस्तावना

पण्डितः सर्वशास्त्राणां माघो नाम महाकविः।
सर्वशास्त्रीय—पाण्डित्य महाकाव्ये प्रकाशयत् ॥1॥
शिशुपालवधे स्वच्छे दर्पणे प्रतिबिम्बितम्।
व्याकरणात्मकं ज्ञानं सर्वथा प्रकटीकृतम् ॥2॥
तेषु वशिष्ट्य—पुंजेषु शैली समवलोक्यताम्।
वैयाकरणमाघस्य अन्वर्थीकरणात्मिका ॥3॥
पुरतो नारदस्यर्षेः सूर्यसदृशवेजसः।
विकसल्लोचनः कृष्ण पुण्डरीकाक्ष एव सः ॥4॥¹
परमेश्वर्यरूपस्येन्द्रार्थस्य च विनाशकः।
कविना वर्णितः सम्यक् हिरण्यकशिपुः किल ॥5॥²
असुकषेपण इत्यस्मात् निष्पन्नस्यासुरस्य वै।
क्षेपकार्थकता नूनं साधिता तेन रक्षसा ॥6॥³
तस्माद्भीता सती हित्वा दिगीशानसुरं च तम्।
लक्ष्मीः वृतवती यस्मात्तस्मात्साभिहिता चला ॥7॥⁴
देवानां रावकत्वेन रावणो नाम राक्षसः।
कृतवान् स्वाभिवानस्य सार्थकत्वं न संशयः ॥8॥⁵
शत्रूणां भीषणकत्वेन—आत्मीयत्वेन वै तथा।
कृष्णाय नन्दको नाम कृतवान् सार्थकं निजम् ॥9॥⁶
रत्नानां द्वारकापुर्याः चौर्येण सरितां पतिः।
रत्नाकरो जनैरुक्तः रत्नानामाकरो भवन् ॥10॥⁷
क्षेपकोथाऽसनो नाम पुष्पं मानवती स्त्रियाम्।
रुषां निरसनः स्वीयम् अर्थमभिदधाति वै ॥11॥⁸
कृष्णपत्नीकराब्जस्य संसर्गात्मकया श्रिया।
सुमनो नामकं पुष्पं सर्वथान्वर्थतां गतम् ॥12॥⁹
पुष्पाणां मधुनः पानात् विरक्तो मधुपः खलु।
स्त्रियोऽधरामृतं पीत्वाऽमृतपो वै बुभूषति ॥13॥¹⁰
सपत्नीसंज्ञया हूता पत्नी प्रोक्तवती पतिम्।
यद्भवान् वर्तते इन्द्रः गीत्रभित्तेन सर्वथा ॥14॥¹¹
प्रदत्तं मुखमद्यं यत् कामासक्तप्रियेण हि।
अरोचत यतः स्त्रिभ्यः प्रमदा यौगिकी ततः ॥15॥¹²
ईक्षमाणो निजोरु वै प्रियया ताडितः प्रियः।
यतोऽस्ति कणपुष्पेण कामः पुष्पशरस्ततः ॥16॥¹³
शब्दायमान उष्ट्रो वै भारं सोढुमशक्नुवन्।
स्वीयां रवण इत्याख्यां कुरुते स्माथ सार्थकम् ॥17॥¹⁴
त्रिभिर्मार्गैर्हि गच्छन्ती भूनदी पर्वतात्मकैः।
गत्र्यं सर्वथा वाच्या निस्सन्देहं त्रिमार्गगा ॥18॥¹⁵
हविषा मन्त्रपूतेन भक्ष्यमाणेन वह्निना।
शरीरं पावितं साकं हविर्भुगिति संज्ञया ॥19॥¹⁶

Correspondence

डॉ० शिवकुमार मिश्र

संस्कृत विभाग,
कुँवरसिंहमहाविद्यालय,
लहेरियासराय, दरभंगा, बिहार,
भारत

ईदृशानां पदानां वै अन्यर्थीकरणं किल ।
शैल्या महाकवेनूनं स्मर्तव्यमतिशायकाम् ।।20 ।।
शिवकुमारमिश्रेण विवेचितं यथामति ।
वैशिष्ट्यं हि माघस्य अन्यवर्धीकरणात्मकम् ।।21 ।।

सन्दर्भ ग्रन्थ सूची

1. शिशुपालवधे-1.24 ।
2. तत्रैव-1.42 ।
3. तत्रैव-1.43 ।
4. तत्रैव-1.44 ।
5. तत्रैव-4.48 ।
6. तत्रैव-3.18 ।
7. तत्रैव-3.38 ।
8. तत्रैव-6.47 ।
9. तत्रैव-7.28 ।
10. तत्रैव-7.42 ।
11. तत्रैव-8.80 ।
12. तत्रैव-10.23 ।
13. तत्रैव-10.68 ।
14. तत्रैव-12.8 ।
15. तत्रैव-12.23 ।
16. तत्रैव-14.36 ।